

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ Міністерства освіти і науки,
молоді та спорту України
29 березня 2012 року № 384
(у редакції наказу Міністерства
освіти і науки України
від 05 червня 2013 року № 683)

Форма № Н-3.03

**Центральноукраїнський державний педагогічний університет
імені Володимира Винниченка**

(найменування центрального органу управління освітою, власника)

Основи гендерних досліджень
(назва навчальної дисципліни)

**ПРОГРАМА
навчальної дисципліни**

підготовки магістра
(назва освітньо-кваліфікаційного рівня)

Галузі знань 01 Освіта/Педагогіка
(шифр і назва напряму)

**Спеціальність (спеціалізація) 011 Освітні, педагогічні науки
(Освітні вимірювання. Гендерні студії: науковий аспект)**
(шифр і назва спеціальності)
(шифр за ОПП ПП 2.09.1)

РОЗРОБЛЕНО ТА ВНЕСЕНО: Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка

(повне найменування вищого навчального закладу)

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ: доцент кафедри прикладної математики, статистики та економіки, кандидат пед. наук Пасічник Наталя Олексіївна

Обговорено та рекомендовано до затвердження Вченюю радою інституту, факультету, відділення, методичною радою

“30” серпня 2017 року, протокол №1

Голова Вченої ради факультету

(лідпис)

Ріжник Р.Я.
(прізвище, ініціали)

М.П.

Програма навчальної дисципліни «Основи гендерних досліджень»
 розроблена для студентів галузі знань 01 Освіта/Педагогіка (освітні вимірювання.
 Гендерні студії: науковий аспект).

Метою вивчення навчальної дисципліни є ознайомлення студентів із загальними закономірностями виникнення і розвитку міждисциплінарної галузі гендерних досліджень; з основними поняттями, напрямами сучасної гендерної теорії; можливостями застосування гендерної теорії та методології для аналізу інформації освітньої, соціально-економічної та політико-правової сфер.

Завдання навчальної дисципліни

- ознайомити студентів з основними поняттями в області гендерних досліджень;
- проаналізувати основні положення теорії та історії гендеру, дослідити розвиток феміністського руху і становлення основних напрямів сучасного фемінізму;
- розвинути здібності використовувати методологію та основні принципи гендерних досліджень для аналізу соціально-економічних явищ і процесів; виокремлювати, порівнювати і узагальнювати фактори гендерної стратифікації;
- формувати гендерну культуру особистості вільну від гендерних стереотипів.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студенти повинні **знати**: понятійно-категоріальний апарат гендерних досліджень; історію виникнення та становлення гендерних досліджень у вітчизняній та світовій науці; дослідницькі проекти з жіночої та гендерної проблематики, що реалізуються в нашій країні; особливості гендерного підходу при аналізі соціально-економічних явищ і процесів; сутність гендерної асиметрії суспільства в цілому та її прояви в таких сферах суспільного життя як політика, економіка й освіта; володіти загальною інформацією про гендерні індекси (GDI, GEM, HDI, IHDI,GII); проблематику сучасних дискусій щодо гендерних відносин в суспільстві.

Студенти повинні **вміти**: працювати з бібліографією та першоджерелами; використовувати методологію та понятійно-категоріальний апарат гендерних досліджень для аналізу інформації освітньої, соціально-економічної та політико-правової сфер; проводити гендерний аналіз документації, що супроводжують професійну діяльність; на основі результатів соціально-економічних досліджень та статистичної інформації узагальнювати, робити порівняльну характеристику факторів гендерної стратифікації.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 180 годин (6 кредитів ЕКТС).

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Розділ/змістовий модуль 1. ВИТОКИ, ЕВОЛЮЦІЯ ТА ЗМІСТОВНА БАГАТОГРАННІСТЬ ГЕНДЕРНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Тема 1. Гендер як наука і навчальна дисципліна

Сутність терміну “гендер” та започаткувалися гендерних досліджень. Трактування поняття «гендер» у наукових дослідженнях. Гендерні дослідження як наукова система. Особливості гендерної теорії. Гендер як система знань і система практики.

Понятійний апарат гендерних досліджень. Стать, гендер, сексуальність як міждисциплінарні конструкти. Розуміння гендера в різних соціальних науках. Значення

та дисциплінарна специфіка понять: гендерна структурація, гендерні групи, гендерні відносини, гендерні стратегії, гендерні стереотипи, гендерні ролі, гендерна соціалізація, гендерні образи, гендерні моделі.

Методи вивчення гендеру.

Тема 2. Феміністський рух: його зародження та історія розвитку

«Перша хвиля» фемінізму та її здобутки.

Жіночий рух в Україні в XIX–на початку ХХ ст.

«Друга хвиля» фемінізму. Сімона де Бовуар і її «Друга стать». Молодіжний рух і революція «нових лівих» під ліберальними гаслами (емансипації, рівності, автономії, прогресу), сексуальна революція як фактори, що сприяли зростанню інтересу до «жіночої теми» у 60-х рр. ХХ ст. Критика ліберального фемінізму.

Жіночі дослідження (women's studies) – початковий етап гендерних досліджень (70-і рр.). Переход від феміністських і жіночих досліджень до гендерних як соціальне замовлення новітнього суспільства. Досягнення фемінізму як руху за рівні права і можливості жінок і чоловіків.

«Третя хвиля» фемінізму. Радикальний фемінізм. Жіночий сепаратизм.

Тема 3. Основи гендерної теорії

Диференціація понять «стать» і «гендер». Становлення гендерних теорій. Теорія соціального конструювання гендеру. Теорія «лінз гендера» відповідно до С. Бем. Розуміння гендеру як мережі, структури чи процесу (гендер як стратифікаційна категорія). Гендерна стратифікація. Гендерні технології. Гендер як соціокультурна метафора. Система взаємин між чоловіками і жінками, створена через соціальні зв'язки. Теорія гендерованого суспільства у М. Кіммела. Основні типи гендерних установок – патріархальні і феміністські. Ознаки гендеру, гендерні відмінності та нерівності.

Тема 4. Становлення гендерної освіти в Україні (1991–2016)

Основні етапи становлення жіночих та гендерних досліджень в незалежній Україні. Пострадянський фемінізм. Всеукраїнські конференції Союзу українок, Жіночої Громади, Спілки жінок України (1993 – 1995 рр.). Виникнення жіночих студій. Інституалізація жіночих і гендерних досліджень (1995 – 2002 рр.). Поширення освітніх програм і дослідницьких проектів з проблем жінок та гендеру. Завуальованість дискримінаційних процесів в Україні. Становлення гендерних досліджень як наукового напряму (з 2002 р.). Формування гендерних дослідницьких центрів. Розробка й упровадження гендерної проблематики в навчальний процес.

Зміни наукової та громадської думки щодо проблеми гендеру. Гендерні питання в українському суспільстві: стереотипи, виклики і перспективи змін.

Тема 5. Дослідницькі проекти з жіночої та гендерної проблематики

Гендерні аспекти проектів Програми розвитку ООН (ПРООН) в Україні («Гендер у розвитку», «Гендерна експертиза українського законодавства» та ін.).

Аналіз окремих гендерних проектів, що реалізуються в Україні («Гендерне бюджетування в Україні», «Сприяння поширенню гендерної рівності у системі освіти в трьох областях України», «Гендерний мейнстримінг у вищих навчальних закладах України», «Жінки та чоловіки: гендер для всіх»).

Розділ/змістовий модуль 2. ГЕНДЕРНІ ВІДНОСИНИ В СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІЙ ТА ПОЛІТИКО-ПРАВОВІЙ СФЕРАХ

Тема 6. Гендер і економіка

Розвиток гендерної економіки, основні методологічні підходи щодо аналізу гендерних аспектів економіки: неомарксистський, неокласичний та неоінституціональний. Гендерні дослідження економічної сфери в Україні. Основні типи досліджень. Статева дискримінація в сфері зайнятості, вертикальна і горизонтальна сегрегація в різних галузях і сферах діяльності, гендерні відмінності поведінки в підприємницькій діяльності, взаємозв'язок економічного розвитку і гендерної нерівності. Оплачувана та неоплачувана праця жінок в Україні. Становище сільських жінок в Україні. Українські жінки у конкурентних сферах діяльності (владні структури, фінанси, ІТ-сфера). Рівень життя жінок і чоловіків. Фемінізація бідності. Гендерний аспект соціально-економічної політики в Україні.

Тема 7. Гендер в освітній сфері

Гендерна освітня статистика. Освітні індикатори ОЕСР/ЮНЕСКО та гендерна нерівність у доступі до освіти. Гендерні особливості інституту освіти. Розширення доступу до освіти жінок. Гендерний аналіз навчальних програм. Гендерні стереотипи в освіті. Репродуктування гендерних стереотипів у навчальних програмах, підручниках, стилі навчання. Фемінізація вимог до учнів. Феміністська педагогіка (ліберальний фемінізм, соціал-фемінізм, радикальний фемінізм).

Гендерні диспропорції в результатах освіти. Відмінності у виборі майбутньої професії і кар'єри чоловіків і жінок. Гендерні диспропорції в сфері природничо-математичних наук. Популяризація жінок-вчених як рольових моделей природничої сфери.

Прихований навчальний план в системі освіти. Гендерний контент-аналіз змісту навчальної літератури.

Зарубіжний досвід впровадження гендерних підходів у середню і вищу школу. Освітні програми з жіночих і гендерних студій.

Фемінізація педагогічної освіти України. Емпіричне дослідження Гендерний дисбаланс в освітній сфері Кіровоградської області (Україна). Горизонтальна та вертикальна сегрегація системи педагогічної освіти Кіровоградської області.

Тема 8. Гендерні підходи в політико-правових дослідженнях

Юридичний зміст рівності статей (рівність у свободах і відповіальності, у правах і обов'язках, у можливостях і перспективах). Гендерна рівність у політичній сфері. Державний механізм забезпечення гендерної рівності. Подолання гендерної невідповідності та забезпечення політики гендерного вирівнювання. Жіночі політичні партії.

Гендерний паритет законодавчої бази України. Гендерно-правова експертиза документів. Недосконалість діючих механізмів та інструментарію забезпечення гендерної рівності в Україні. Недостатнє представництво жінок у вищих ешелонах державної влади та на регіональних рівнях. Низька обізнаність населення з положеннями гендерного законодавства. Стереотипи щодо ролей та обов'язків жінок і

чоловіків; нерівні можливості й гендерні особливості рівня життя. Гендерна рівність у міжнародних документах. Державні програми забезпечення гендерної рівності.

Тема 9. Статистичні показники гендерної рівності в Україні

Статистична інформація про становище жінок відповідно до всіх напрямків Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (CEDAW). Індекс гендерного паритету освітньої сфери. Загальна інформація про гендерні індекси (гендерні індикатори Індексу розвитку людського потенціалу, гендерний індекс людського розвитку (GDI), ступінь гендерної довіри або ступінь реалізації прав жінок (GEM), індекс розвитку людського потенціалу, скоригований з урахуванням нерівності (HDI, IHDI,) індекс гендерної нерівності (GII), індекс глобального гендерного розриву.

Місце України у глобальних гендерних рейтингах.

3. Рекомендована література

Базова

1. Education Indicators. Technical guidelines. UNESCO Institute for Statistics 2009. P.49.
2. Агєєва В. Жіночий простір / В. Агєєва. – К. : Факт, 2003. – 280 с.
3. Бем С. Линзы гендера: Трансформация взглядов на проблему неравенства полов М.: Российская политическая энциклопедия (РОССПЭН), 2004. - 336 с.
4. Бовуар С. де. Второй пол. Т. 1 и 2: Пер. с франц./ Общ.ред. и вступ. ст. С.Г. Айвазовой, comment. М.В. Аристовой. — М.: Прогресс; СПб.: Алетейя, 1997. - 832с.
5. Буряк Л. Жінка в українському історичному наративі: автори, ідеї, образи / Л. Буряк. – К. : Нац. академія управління, 2010. – 368 с.
6. Гендер і сексуальність: хрестоматія / пер. з англ. В.Гайденко; за ред. В.Гайденко. – Суми: Університетська книга, 2009.
7. Гендерний аналіз українського суспільства / за ред. Т. Мельник. – К. : ПРООН, 1999. – 293 с.
8. Гендерні дослідження : прикладні аспекти : монографія / [В.П. Кравець, Т.В. Говорун, О. М. Кікінежді та ін.] ; за наук. ред. В. П .Кравця. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2013. – 448 с.
9. Кіммел М. Гендероване суспільство. Монографія.– К.: Сфера, 2003. – 494 с.
10. Основи теорії гендеру: навч. посіб. / М. М. Скорик (відп. ред.). – К. : «К.І.С.», 2004. – 536 с.
11. Разработка гендерной статистики: практическое пособие. ООН, Женева, 2010. С. 117.
12. Смоляр Л. Жіночий рух України як чинник гендерної рівноваги та гендерної демократії в українському соціумі [Електронний ресурс] / Л. Смоляр. – Режим доступу: www/vlada.kiev.ua/women/zhruk.htm.
13. Центр Разумкова. Гендерна рівність і розвиток: погляд у контексті Європейської стратегії України /Керівник проекту Ольга Пищуліна. – К. :Заповіт, 2016. – 244 с.

Допоміжна

1. . Blau, F. The Economics of Women, Men and Work (7th Edition) / F. Blau, A. Winkler, M. Ferber // Prentice Hall, 2013. – 480 p.
2. Connell, R. W. Gender and Power: Society, the Person, and Sexual Politics. Stanford University Press, 1987 – 334 p.
3. Deji, O. Gender and rural development / O. Deji //Advanced studies (Berlin). – Vol. 2. – 2012. – 396 p.
4. Jacobsen, J. The Economics of Gender (3rd Edition) / J. Jacobsen // Wiley-Blackwell, 2007. – 576 p.
5. UNECE, Звіт ЕЭК ООН про досягнення цілей розвитку тисячоліття у Європі і Центральній Азії (The UNECE Report ON ACHIEVING THE MILLENNIUM DEVELOPMENT GOALS IN EUROPE AND CENTRAL ASIA), 2012 www.unece.org/fileadmin/DAM/publications/oes/UNECE_MDG_Report_2012.pdf
6. Брайсон В. Політична теорія фемінізму/ В.Брайсон. Вступ. - М.: Ідея - Прес, 2001.
7. Гендер и власть: Общество, личность и гендерная политика / Рэйвин Коннелл; авториз. пер. с англ. Т. Барчуновой; науч. ред. перевода И. Тартаковская; подготовка русской версии примечаний и библиографии О. Ечевской. — М.: Новое литературное обозрение, 2015. — 432 с. - See more at: <http://www.nlobooks.ru/node/5905#sthash.X89oSDtq.dpuf>
8. Гендерні стереотипи та ставлення громадськості до гендерних проблем в українському суспільстві. – К. : ТОВ «Компанія «BAITE». – 143 с.
9. Кісь О. Жінка в традиційній українській культурі (друга половина XIX – початок ХХ ст.) / О. Кісь. – Львів, Інститут народознавства НАН України, 2012. – 287 с.
10. Когут І. Чим відрізняються жінки і чоловіки: про гендерну (не)рівність у вищий освіті, 2014. Аналітичний центр CEDOS Електронний ресурс. – режим доступу: <http://www.cedos.org.ua/uk/discrimination/chym-vidrizniaiutsia-zhinky-i-choloviky-pro-hendernu-ne-rivnist-u-vyshchii-osviti>
11. Кузич-Березовський І. Жінка і держава / І. Кузич-Березовський. – Львів : Світ, 1994. – 288 с.
12. Луговий О. Визначне жіноцтво України: Історичні життєписи / О. Луговий. – К. : Дніпро, 1994. – 335 с.
13. Маланчук-Рибак О. Ідеологія та суспільна практика жіночого руху на західноукраїнських землях XIX – першої третини ХХ ст.: типологія і європейський культурно-історичний контекст: Монографія / О. Маланчук-Рибак. – Чернівці: Книги – XXI, 2006. – 500 с.
14. Смоляр Л. О. Минуле заради майбутнього. Жіночий рух Наддніпрянської України другої половини XIX – початку ХХ століття : сторінки історії / Л. О. Смоляр. – О. : Астропрінт, 1998. – 408 с.
15. Уолстоункрафт М. В защиту прав женщины // Феминизм: Проза, мемуары, письма. – М., 1992. – С. 26-39.

Інформаційні ресурси

Аналітичні звіти Жіночого консорціуму в Україні [<http://wcu-network.org.ua/page-not-found>]

Бібліотека Гендерного інформаційно-аналітичного центру «Крона» // <http://www.krona.org.ua/nash.html>

Гендерна мапа України <http://gendermap.org.ua>

Гендерні дослідження в Україні [<http://www.genderstudies-ukraine.org/ukr>]); гендерні аспекти проектів Програми розвитку ООН [<http://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home.html>]; опис діяльності гендерних дослідних центрів в Україні [<http://gc.kname.edu.ua/index.php/uk/nashi-proekty/proekt-gendernye-obrazovatelnye-tsentry-vuzov-ukrainy-2012-2014/ujgufjfy>]

Добірка матеріалів з жіночої/гендерної тематики на сайті «Україна Модерна». – Електронний ресурс. Режим доступу: <http://uamoderna.com/robochij-stil/womens-gender-studies-um>

Дослідження гендерної (не)рівності аналітичного центру CEDOS [<http://www.cedos.org.ua/uk/osvita>]; опитування якості ІТ-освіти в українських вузах – 2016 [<https://dou.ua/lenta/sitenews/edu-survey-2016/>],

Електронна бібліотека Української асоціації жіночої історії <http://www.womenhistory.org.ua/index.php/elektronni-resursi/16-elektronna-biblioteka>
Музей історії жіноцтва, жіночого і гендерного руху // <http://gender.at.ua>

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання – залік.

5. Засоби діагностики успішності навчання.

Діагностика знань студентів здійснюється з допомогою:

- 1) усних опитувань на практичних заняттях;
- 2) письмових контрольних робіт;
- 3) написання студентами письмових есе за творами;
- 4) виконання індивідуального завдання (презентація дослідницького проекту).